

De komst van de wolven

Van Sarah Hall verscheen eveneens
bij Ambo | Anthos uitgevers

De Michelangelo van Coney Island
De vrouwen van Carhullan
Portret van een dode man
De prachtige onverschilligheid

Sarah Hall

De komst van de wolven

Vertaald uit het Engels
door Wim Scherpenisse

Ambo|Anthos
Amsterdam

ISBN 978 90 2633 105 3

© 2015 Sarah Hall

© 2015 Nederlandse vertaling Ambo|Anthos uitgevers,

Amsterdam en Wim Scherpenisse

Oorspronkelijke titel *The WolfBorder*

Oorspronkelijke uitgever Faber & Faber

Omslagontwerp Faber

Omslagillustratie @ Dan Burgess

Foto auteur @ Nadav Kander

Verspreiding voor België:
Veen Bosch & Keuning uitgevers nv, Antwerpen

Voor Fiona

Susiraja (Fins) – Letterlijk ‘wolvengrens’: de grens tussen het gebied rondom de hoofdstad en de rest van het land. De term wekt de suggestie dat alles buiten die grens wildernis is.

Terug naar huis

Ze droomt niet vaak over ze. Overdag zijn ze ongreepbaar, ze houden zich schuil in het hoge gras van het reservaat, verdwijnen uit de omgeving van het hol. Ze zijn kwiek of lui, bewegen zich door hun eigen taankleurige landschap en slapen onder boomstammen – in beide gevallen zijn ze makkelijk over het hoofd te zien. Ze hebben hun verdwijntruucs geperfectioneerd. 's Nachts komen ze terug. De camera's registreren ze, rode ogen, donkerder gekleurde snuiten als ze terugkeren van de jacht. Of ze hoort ze huilen langs de bufferzone, een lange harmonische toon. Eén begint, de andere vallen in. 's Nachts hoef je niet te fantaseren, niet te dromen. Zij regeren de wereld buiten je hoofd.

Nu ligt er sneeuw in Chief Joseph, vroeg voor de tijd van het jaar. De pijnbomen buigen gewillig door, de rivieren zien wit. In afgelegen hutten bevroren pannen wildbouillon en waterleidingen. Ranches van miljonairs liggen er verlaten bij, de thermostaat ingesteld en het hek op slot. De wegen zijn schoongeveegd, maar er zijn maar weinig bezoekers. De zomercongressen en -conferenties zijn allang voorbij. Alleen de casino's verdienen nog aan toeristen, aan vrijgezellenparty's en gokverslaafde oudjes, aangelokt door het verlossende neonlicht. De wolven zullen binnenkort ook wegtrekken – naar het noorden, achter de kariboes aan. Het centrum sluit voor het winterseizoen en zij vliegt naar huis, naar Engeland. Haar eerste bezoek in zes jaar. Het laatste is slecht afgelopen, met ruzie, een scheuring in de familie. Nu wordt er een beroep op haar gedaan vanwege een bevestiging van een rijk man, een man die bijna een vijfde bezit van het graafschap waar zij vandaan komt. En haar moeder

heeft niet lang meer te leven. Geen van beide verplichtingen is dringend; de beide betrokken personen wachten wel, de een met meer geduld dan de ander. Ondertussen dus sneeuw. De wolven in Chief Joseph volgen de geur van hoefafdrukken, gaan op strooptocht vanuit het hol. De pups zijn groot geworden en klaar om eropuit te trekken, hun reis kan nu elk moment beginnen. De stammenraden komen in Lapwai bijeen om over beurzen, wegenonderhoud, de jachtquota van de gouverneur en de bescherming van de roedel te vergaderen. De komeet van Hernandez staat laag en zwak in het oosten, boven de compounds van de freaks die buiten de consumptie-maatschappij leven.

De nacht voordat Rachel uit Idaho vertrekt droomt ze toch over ze, en over Binny. Binny zit op een houten bank in het oude dierenpark, bij de vogelhutten; ze draagt een lange leren jas en rookt een sjekkie. Ze heeft kort donker haar onder een groene cloche. Rachel is jarig. Dit is het verjaarscadeau dat ze heeft gevraagd: een dag in Setterah Keep, de treurige victoriaanse menagerie in de bossen in het Lowther-dal. Ze hebben rondgelopen in het omheinde gebied met de wilde zwijnen, langs de otters en de pauwen naar de uilen. Binny houdt van de oehoe. Van zijn schuine oren, de starre oranje tunnels van zijn ogen. Ze zit kalm te roken, kijkt naar de vogel die met zijn gekortwielde vleugels slaat en zijn veren gladstrijkt. Ze is een en al botten en borsten onder die jas, een lichaam dat beter tot zijn recht komt zonder kleren, een lichaam gemaakt om mannen te gronde te richten. Nog niet in verwachting van Rachels broer. Haar groene nylon broek knettert van de statische elektriciteit als Rachel ertegenaan leunt. De gedrongen, dikke vogel scharrelt door de kooi naar zijn voer, slokt een muis in zijn geheel naar binnen, tot aan de staart. Rachel heeft een hekel aan uilen. Het zijn net dikke borstels, hun vorm is belachelijk. Ze kunnen hun kop met een ruk alle kanten op draaien en hebben scherpe piksnels. Als ze de hut binnengaat om naar de maanwitte nachtuil te kijken, krijgt ze hoofdpijn van het donker. Het stinkt er naar kalk, veren en schimmel. Weer buiten gaat ze naast Binny op de bank zitten en schopt tegen de grond. *Veel je je, kindje?* vraagt Binny. *Je wilde hier toch zelfheen. Ga nog maareens naar*

de otters kijken. Je mag een ijsje. Binny houdt van vrijheid. Ze vindt de man in het snoepkraampje leuk. Hij maakt haar aan het lachen door te vragen of ze zusjes zijn. Ze kijkt hem recht aan. *Gamaar, kindje*, zegt ze, en ze steekt nog een sigaret op. *Toe maar, dat durfje best*.

Rachel loopt naar de otterpoel, scheurt het papier van het pepermuntijsje met chocoladesnippers en likt aan het korrelige bolletje. De poel heeft een groengevlekte gracht die stroomt als een rivier. De otters peddelen er op hun rug in rond en eten vissenkoppen. Met hun vacht glijden ze soepel door het water. Ze piepen tegen elkaar. Onder het ijs smaakt het hoorntje moutachtig. Ze loopt het slan-genhuis in, waar felgekleurde insecten tegen het glas van terraria gekleefd zitten. De slangen bewegen haast ondraaglijk traag.

Binny staat nog steeds bij het kraampje te praten, ze buigt zich naar binnen. Rachel mag heel ver lopen – ze kent de weg in het dorp waar ze woont op haar duimpje, de paadjes, de veedriften over de hei. Ze loopt langs de gevangen papegaaien die tegen elkaar zitten te krijsen, langs de cadeaushop en de wc's, over een bruggetje over een beek, naar een geteerd houten hek met een bord met rode schrijffletters erop. Ze kan ze nog niet lezen omdat ze nog niet op school zit. Door het hek heen, tussen de bomen. De bomen ruiken ook naar pepermunt. Begroeide paden met wijzende pijlen, schaduwrijke doorkijkjes aan weerskanten. *Toe maar, dat durfje best*. Het is heel stil. Hopen bruine naalden tussen de stammen, en onder haar voeten een zacht, zijdeachtig gepiep. Bij een splitsing rechts. Bij de volgende links. Het donkere, filterende groen in. Het puntje van het hoorntje is van chocola. Als ook dat is verdwenen, merkt ze pas waar ze is.

Hier. Voor een hek dat hoog is en solide, helemaal tot in de bomen. Het ijzerdraad is dik en zwaar en in een ruitjesvorm in elkaar gevlochten. Er is weer een ander bord op bevestigd. Misschien houdt het park hier op. Wat is er aan de andere kant? *Hallo?* Ze steekt haar armen omhoog en pakt het ijzerdraad vast. Ze schuift haar schoenpunten in de ruitvormige gaten en duwt zichzelf omhoog. Erachter zijn struiken en platgetreden aarde. Een bundeltje van iets rozeachtigs met toefjes ruig haar en zoemende vliegen. Ze gaat achterover hangen, buigt haar knieën, zwaait heen en weer en laat het

metaal rammelen. Er is daar niets. Trillende bladeren. Hallo?

Hij komt naderbij tussen de struiken, als op bevel. Hij loopt recht op haar af, meedogenloos, tilt zijn klauwen op, snel maar zonder te rennen. Soepel en geluidloos. Hij is perfect gebouwd: lange poten, een kaarsrecht lijf, gehuld in een dikke grijze vacht tegen de kou. Hij komt vlak bij het ijzeren hek staan en kijkt haar aan, zijn ogen egaal, zuiver geel. Een lange neus waarvan het puntje zenuwachtig beweegt, korte manen. Een hond uit de tijd voordat er honden bestonden. De god van alle honden. Een dier dat zo mooi is dat ze het nauwelijks kan bevatten. Maar hij herkent haar. Hij kent de geur van beesten zoals zij al twee miljoen jaar. Hij staat naar haar te kijken. Gele ogen met zwarte randen. Woordeloze gedachten. Ze omklemt het hek maar dat is bijna verdwenen; ze hangt in de lucht, zwevend als een zachte offerande. Het wezen kan zich nu elk moment op haar storten.

In haar slaap houdt Rachel haar adem in. Er valt sneeuw op het dak van de hut, vanuit de zwarte weidsheid. De computer in de werkkamer knipooft traag, slaat e-mails en gegevens op; het elandenseizoen is geopend. Het hol in Chief Joseph is verlaten en de roedel trekt in een karavaan door het Bitterroot-gebied; winternomaden. Haar Britse paspoort zit in de zak van haar jasje en haar moeder, niet meer gezond van lijf en leden, zal binnenkort sterven, een heel eind hiervandaan. *Ga maar, kindje.* In de droom staat de wolf naar haar te kijken. Geelgig en kaarsrecht. Een mysticus uit het reservaat vroeg haar een keer het gevoel van verbondenheid te beschrijven dat ze die eerste keer had dat ze een wolf zag. Wat voelde ze in haar hart? Hij had gehoopt dat er geld aan haar te verdienen viel – ze was nog maar net aangekomen, misschien zou ze een van zijn sachets van wolvenbont, een leren amulet of een tand kopen. *Ik geloof niet wat u gelooft, had ze gezegd.*

Hoe het voelt? Pre-erotische angst. Het hart bonst in haar borstkas, ruikt naar bloed. Ze laat het ijzerdraad los en stapt op de grond. Hij beweegt zijn kop omlaag, de ogen kijken haar weer recht aan, hard als goud, onbewogen. Dan laat hij zijn machtige onderkaak zakken. Daarbinnen een blikkerende scherpste, witte bogen, richels, zwarte geplooidde lippen. Een lange rollende tong. In haar hoofd

gaat een evolutionair signaal af. Wat zo'n bek betekent. Ze doet een stap achteruit, wendt zich af en loopt behoedzaam langs het hek, met gebalde vuisten. De wolf zet zijn poten kruiselings voor elkaar, zwenkt mee en loopt evenwijdig aan haar achter het ijzerdraad. Een lange grijze veeg, de kop schuin haar kant op, één waakzaam oog. Ze blijft staan, en hij blijft ook staan. Ze draait zich langzaam om en loopt de andere kant op. Hij verplaatst zijn poten kruiselings, keert en volgt haar. Een echo, een spiegel. Ze blijft staan. *Wat doe je toch?* Zijn oren zijn gespitst, schieten met een ruk naar voren. Ze begint langs het ijzerdraad te rennen over de glibberige bosgrond, over naalden en takken. Ze is snel. Maar hij is er ook, rent naast haar mee, exact, verandert van richting als zij dat doet, haast vóórdát ze het doet, en rent weer de andere kant op. Hij draait om als zij omdraait, rent als zij rent. Ze rent zo hard ze kan door de bossen van Setterah Keep, langs het hek, en hij rent met haar mee. Tussen de bomen door. Tot aan de verste hoek van de kooi, waar ze hijgend blijft staan, en hij blijft ook staan en kijkt haar aan. *Wat doe je toch?* zegt ze.

Maar ze weet het al. De lagen slaap brokkelen af. De wekkerradio staat hard aan, KIYE, een rocksong uit de jaren tachtig. Haar schouder is koud buiten de dikke dekens. Haar hersenen zijn opnieuw aan het opstarten. Dat wezen uit de buitenste duisternis – dat geografisch succesvolle beest uit mythes en griezilverhalen, bejaagd met wapens uit alle tijden, stenen bijlen, speren, vallen met stalen veren en halfautomatische vuurwapens – was aan het spelen.

Vijf uur 's ochtends Rocky Mountains-tijd. Kyle zal haar voor dag en dauw naar het vliegveld brengen, zodat ze in de cityhopper naar Spokane kan stappen. Ze ligt onder de dekens te luisteren naar de sneeuw die zachtjes van het dak en de takken glijdt. Setterah Keep: een voorbije wereld. Ze vond het als kind heerlijk om er op haar verjaardag heen te gaan. Totdat er in 1981 strengere wetgeving kwam in Groot-Brittannië en het park dicht ging, net als veel andere dierenparken. Ook een eeuw eerder moeten ze al hebben geweten dat de kooien te klein waren; gevangenissen, gekmakende cellen. Na een kop koffie en een douche, als ze echt wakker is, belt ze Binny om haar eraan te herinneren hoe laat ze er zal zijn. Ja, donderdag. Ja, rond etenstijd

als het niet al te druk is op de weg. Dan vertelt ze haar moeder over de droom, iets wat ze anders nooit doet. Nee, zegt Binny. Nee. Dat was geen droom. Er waren een tijdje wolven in het park. Weet je dat niet meer? Jullie pestten ze altijd. Een keer ontsnapte er een, een vreselijke toestand was dat.

De graaf is niet thuis als Rachel in Pennington Hall aankomt. Zijn secretaresse had haar al gewaarschuwd dat je niet van hem opan kunt, dat hij zich niet aan al zijn afspraken houdt. Het privilege van rijkdom en excentriciteit. De rit van Londen hiernaartoe heeft haar acht uur gekost: files rond het vliegveld en op de noordelijke ringweg, een ongeluk ten zuiden van Kendal, alle rijbanen geblokkeerd totdat de traumaheli op de weg was geland om de zwaargewonde motorrijder op te halen. En zoals altijd vordert het verkeer op de binnenwegen in het graafschap maar traag: smalle weggetjes tussen muurtjes van stapelstenen en treuzelende toeristen. Wegens een aardverschuiving bij een van de bergpassen is er een weg afgesloten, zodat ze rechtsomkeert moet maken en de langere route langs de meren moet nemen naar de dalen in het westen. De berghellingen torsen dode, roestkleurige varens. Hier en daar breekt het graniet erdoorheen onder zich samenvallende wolven. Ze zet de ruitenwissers op de intervalstand, maar de regen is nu eens te hard en dan weer te fijn; de rubberen wissers piepen of de voorruit wordt wazig. De tomtom berekent de route opnieuw, zegt dat ze moet omkeren, dezelfde weg terug moet volgen. Ze zet hem uit en koopt een kaart bij een dorpswinkel. Ze kent dit deel van het district niet – haar geboortedorp ligt aan de andere kant van de bergen.

Ze is doodmoe tegen de tijd dat ze de ingang van het landgoed bereikt, misselijk van de jetlag en de tankstationkoffie. Maar ze is nog wakker genoeg om te zien hoe mooi het hier is – het verblekende roodbruin van september in de bomen, vochtig glanzend licht op de heuvels – en op te merken dat het meer een goede territoriumgrens zou zijn als dit nog een wildernis was. Dat is het niet meer sinds het oerbos werd gekapt. Het hek van het landgoed is een kunstig smeedijzeren geval met een familiewapen erin. Ze stopt naast de

intercom, laat het raampje zakken en ademt diep in. Heidegrond, turf, varens, water en alles waar het water mee in aanraking komt: de mirre van de herfst. Ze is gewend geraakt aan sparren en alsem, de ranzige plantenlucht van de papierfabriek stroomafwaarts van het reservaat. De karakteristieke geur van Cumbria is onmiddellijk herkenbaar: de feromonen van het hoogland.

Ze steekt haar arm uit om op de knop te drukken, maar het hek zwaait al geruisloos open. Ze is gesignaleerd op de bewakingscamera's. De oprijlaan is lang en pas opnieuw gegrind; er staan eiken langs. Ze passeert een oude boom met dikke schors, waarvan de laagste takken bijna op de grond hangen. Er zijn houten stutten onder geplaatst om ze te ondersteunen. Naast de oprijlaan grazen een paar reeën. Ze heffen hun kop op als ze voorbijkomt en verroeren zich niet. In de regen ziet het roodstenen landhuis er vlekkelig en bebloed uit. Er groeit verwilderde klimop langs de gevel, maar voor een gebouw van deze grootte en ouderdom is het verre van verwaarloosd. De kantelen zijn intact, de ramen door kostbare nieuwe vervangen. Thomas Pennington heeft kennelijk niet te lijden gehad van tegenslagen, erfverplichtingen of onoverkomelijke belastingen. Het huis is duidelijk niet het slachtoffer geworden van democratische veranderingen zoals zoveel andere aristocratische kolossen in deze streek. Misschien zijn de tuin en het huis opengesteld voor het publiek, bevindt zich ergens in deze doolhof een goed bezocht theehuis, worden er bloembollen en stekken verkocht of kan het huis worden afgehuurd voor bruiloften – de gebruikelijke constructies. Of misschien zijn de financiën van de graaf aangepast aan de eisen van deze tijd en heeft hij rekeningen in het buitenland. Rachel parkeert haar huurauto bij de toren, naast een kleine blauwe MG en een bestelwagen, stapt uit en rekt zich uit. De lucht is vochtig en koel. Roeken gaan tekeer in de bomen vlakbij. De bergen op de achtergrond zouden daar met esthetische bedoelingen kunnen zijn geplaatst – het uitzicht is ongelooflijk mooi.

De hoofdingang heeft een middeleeuws aandoende deur vol zware bouten, gemaakt om een lange belegering te weerstaan. Aan weerskanten zitten stenen leeuwen met mosspikkels in hun manen. Het lijkt misplaatst om via zo'n entree binnen te komen, maar

er is geen andere, geen bordje voor leveranciers. Ze drukt op de bel en binnen weerklinkt een metalig geklingel. Er wordt opengedaan door een mollige vrouw van middelbare leeftijd in een marineblauw ensemble. Ze heeft kastanjebruin haar, draagt geen sieraden of make-up en heeft een winterroze huid. Ze ziet er door en door Engels uit, op een vooroorlogse manier. Ze zou het goed doen met een troep jachthonden aan haar voeten, denkt Rachel, en een geknakt geweer over haar elleboog – waarschijnlijk heeft die volledige versie van haar ooit wel bestaan. De vrouw stelt zich voor als Honor Clark, de secretaresse van de graaf. Rachel geeft haar een hand.

Het spijt me vreselijk dat ik zo laat ben. De vlucht had vertraging. Sneeuw in Spokane. We stonden te lang op de startbaan – ze moesten het vliegtuig opnieuw ijsvrij maken. Ik had mijn aansluiting bijna gemist. En dan de rit hiernaartoe... Ik hoop dat ik hem niet te lang heb laten wachten.

U hoeft zich niet te excuseren. ‘Hij’ is er niet.

Ik weet niet waar hij momenteel is, deelt Honor Clark haar mee. De landrover staat er niet, wat geen goed teken is, maar dat betekent wel dat hij ergens op het landgoed is. Ik ga over een uur weg. Wilt u binnenkomen?

Rachel kijkt op haar horloge.

Ah. Ja, goed. Dank u.

Ze stapt over de drempel en loopt achter de vrouw aan een grote, matig warme ontvangstruimte binnen en vandaar door een gang waar schilderijen van herten, Heaton Coopers en een paar smaakvolle abstracten hangen. Ze wordt een enorme salon binnengeleid met een uitgebreide verzameling meubels, een Bauhaus-stoel, kastjes met glaswerk, boekenkasten en een reusachtige gemetselde openhaard. Er ligt geen hout op het haardrooster, maar de kamer is goed warm en vrij van middeleeuwse tocht. De secretaresse heft haar handen als om iets af te weren.

Ik ben bang dat ik u geen eten kan aanbieden. Thomas heeft vanavond iets in Windermere, dus die dineert buitenshuis. We hebben deze week geen gasten – de kok is er niet.

Ik red me wel.

Zoals ik al zei: ik betwijfel of hij u te woord kan staan voordat hij weg moet.

Goed. Maar ik had wel een afspraak. Ik denk dat ik het best even kan wachten.

De secretaresse knikt en laat haar handen zakken.

U zei dat u geen hotel hoefde, dus ik heb niets gereserveerd.

Nee. Ik logeer bij familie.

Komt u uit deze streek? Ik hoor geen accent.

Ik woon al een hele tijd ergens anders.

Ah, juist.

Honor Clark gaat haar voor en Rachel neemt plaats op de chaise longue bij de gedoofde haard. Glanzende Chinese zijde, in zo goed als perfecte staat. Haar broek is helemaal gekreukeld. Het label aan de binnenkant van de broekband irriteert haar onderrug, maar ze heeft het er tijdens de hele vlucht en de rit hiernaartoe niet uit gescheurd. Ze heeft al ruim een jaar geen nette broek meer gedragen, voor het laatst op het congres in Minnesota waar ze de openingstoespraak hield, samen met Kyle en Oran te veel dronk in de hotelbar, ruzie maakte met de voorzitter van het International Wolf Center, weer met Oran naar bed ging en een dag eerder vertrok. Niet helemaal in ongenade gevallen, maar wel op weg. In de bars en restaurants in Kamiah, waar de medewerkers van het centrum in de week-ends veel komen, beperkt de dresscode voor zowel mannen als vrouwen zich tot stevige schoenen en een spijkerbroek. Ze heeft niet meer gedoucht sinds ze uit het centrum is vertrokken; zelfs het laatste spoortje deodorant is verdampt. Ze is nog nooit in zo'n chique entourage ontvangen, in geen enkel land. Zelfs afgezien van het grote tijdsverschil en het *déjà-vu*-gevoel van het thuiskomen vindt ze deze belevenis bijzonder griezelig. Honor Clark loopt naar het buffet.

Goed. Ik zal u iets serveren, en dan ga ik weg. Wilt u een glas sherry?

Ja, graag.

Zoet of droog?

Droog?

De secretaresse pakt een van de karaffen van geslepen glas, haalt de stop eruit en schenkt er een stroperige, topaaskleurige vloeistof uit. De kleden onder haar hakken hebben een complex weef-

patroon, paarsrood en donkerblauw, stuk voor stuk ongetwijfeld een vermogen waard. In Rachels hut op de compound van het centrum zijn zelfbouwkasten en linoleumvloeren. Verbleekte plastic koffiebekers met het Chief Joseph-logo erop. Haar hele hut zou misschien net niet in dit ruime vertrek met zijn zijden behang passen, maar wel met gemak in deze vleugel van het gebouw. Het voelt als een soort dickensiaans experiment, maar dan zonder barmhartige voogd, zonder stijging van maatschappelijk aanzien. De rol die haar is toebedacht, is nog niet omschreven. Consulente? Deskundig pleitbezorgster? Het soort specialist waarop in tijden van extravagante ecologisch hobbyïsme plotseling een beroep wordt gedaan? Ze krijgt een sierlijk, kelkvormig sherryglas aangereikt. Honor Clark loopt naar de deur.

Ik kom nog wel even terug voordat ik naar huis ga. Ik moet nog een paar telefoontjes plegen en de boel afronden voor vandaag. Als hij nog komt, zal ik hem naar u toe sturen. Maar zoals ik al zei: het is niet waarschijnlijk. U redt zich wel in de tussentijd?

Ja hoor. Dank u.

En weg is ze, verdwenen in de gelambriseerde weelde van de vele gangen in het landhuis, weer op weg naar het vertrek waar ze resideert om orde te scheppen in de grillige verschijningen en verdwijningen van de graaf. Er schuift een wolk voor de zon weg en de salon vult zich met waterig Lake District-licht. Rachel nipt van de sherry, die prikkelend en verrassend genietbaar is. Geen spoortje stof of vermolmende kurk. Ze drinkt het glas snel leeg, staat dan op en loopt door de salon.

Achter de hoge ramen strekt het landgoed zich kilometers ver uit. Het is tegenwoordig het grootste particuliere landgoed van Engeland. Het heeft nog vrijwel de oorspronkelijke grootte, sterker nog, Thomas Pennington bezit het grootste deel van het particuliere bosland in de streek, boerderijen, grotendeels leegstaand – alles behalve de gemeenschapsgrond. Aan de horizon gloeit de hoogvlakte blauwachtig omhoog naar kale bergpieken. Onder aan het aflopen-de grasveld, aan de oever van het meer, staat een houten reikitafel – misschien een van de alternatieve hobby's van de graaf, in elk geval veiliger dan het vliegen met ultralichte vliegtuigjes dat hem zoals